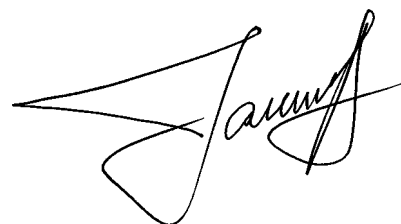

**НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ НАУК УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНА УСТАНОВА
«ІНСТИТУТ ЕКОНОМІКО-ПРАВОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ
ІМЕНІ В. К. МАМУТОВА
НАЦІОНАЛЬНОЇ АКАДЕМІЇ НАУК УКРАЇНИ»**

ГАРАГОНІЧ Олександр Васильович

УДК 346.2

**ГОСПОДАРСЬКА ПРАВОСУБ'ЄКТНІСТЬ
АКЦІОНЕРНИХ ТОВАРИСТВ**

Спеціальність 12.00.04 – господарське право,
господарсько-процесуальне право

**АВТОРЕФЕРАТ
дисертації на здобуття наукового ступеня
доктора юридичних наук**

Київ – 2020

Дисертація є кваліфікаційною науковою працею на правах рукопису.

Робота виконана у Державній установі «Інститут економіко-правових досліджень імені В. К. Макутова Національної академії наук України» НАН України (м. Київ).

Науковий консультант – доктор юридичних наук, професор,
Заслужений юрист України
Бисага Юрій Михайлович,
ДВНЗ «Ужгородський національний
університет» МОН України, завідувач
кафедри конституційного права та
порівняльного правознавства (м. Ужгород).

Офіційні опоненти: доктор юридичних наук, професор
член-кореспондент НАПрН України
Подцерковний Олег Петрович,
Національний університет «Одеська
юридична академія» МОН України,
завідувач кафедри господарського права і
процесу (м. Одеса);

доктор юридичних наук, доцент
Кібенко Олена Рувімівна,
Верховний Суд, суддя (м. Київ);

доктор юридичних наук, професор
Посдинок Валерія Вікторівна,
Київський національний університет
імені Тараса Шевченка МОН України,
професор кафедри
господарського права (м. Київ).

Захист відбудеться **«28» серпня 2020 року об 11⁰⁰ годині** на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 11.170.02 у Державній установі «Інститут економіко-правових досліджень імені В. К. Макутова Національної академії наук України» НАН України за адресою: 01032, м. Київ, бульвар Тараса Шевченка, 60.

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці за адресою: 01032, м. Київ, бульвар Тараса Шевченка, 60, к. 202.

Автореферат розісланий **«08» липня 2020 року**.

**Учений секретар
спеціалізованої вченої ради**

Н.О. Герасименко

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Обґрунтування вибору теми дослідження. Здатність акціонерних товариств (далі – АТ) брати участь у господарських правовідносинах обумовлюється наявністю у них господарської правосуб'єктності, від якої залежить можливість АТ здійснювати господарську діяльність в якості самостійних суб'єктів, виражати власну волю, набувати і здійснювати господарські права та обов'язки, нести господарсько-правову відповідальність.

У сучасних економічних реаліях здійснення господарської діяльності у формі АТ супроводжується такими проблемами як: обмежені можливості товариств для залучення капіталу; неналежний рівень корпоративного управління; ігнорування інтересів підприємства, менеджменту та акціонерів; низький рівень захищеності прав інвесторів та ін.

Законодавство з питань господарської правосуб'єктності АТ в Україні складається з Господарського кодексу України (далі – ГК України), Цивільного кодексу України, Закону України «Про акціонерні товариства» та інших нормативно-правових актів. Проте нееволюційний шлях формування господарської правосуб'єктності АТ в Україні та постійне ускладнення акціонерного законодавства обумовили низку недоліків сучасного нормативно-правового регулювання відносин за участю АТ. Так, недоопрацьовано правовий механізм виникнення господарської правосуб'єктності АТ, порядок реалізації господарської компетенції через систему органів товариства, а також питання мінімізації негативного впливу конфлікту інтересів засновників (акціонерів) та АТ на обсяг господарської правосуб'єктності АТ, врахування специфіки реалізації господарської правосуб'єктності АТ у різних сферах господарських відносин, ефективності правового механізму припинення господарської правосуб'єктності АТ.

Проблематиці господарської правосуб'єктності АТ присвячені дослідження українських та зарубіжних вчених різних періодів розвитку правової думки, серед яких: С. М. Грудницька, Ю. М. Жорнокуй, А. В. Зеліско, О. Р. Кібенко, Н. В. Козлова, В. В. Лаптев, І. В. Лукач, В. В. Луць, В. К. Мамутов, В. С. Мартем'янов, А. Є. Пілецький, О. П. Подцерковний, В. В. Поєдинок, А. В. Смітюх, І. В. Спасибо-Фатеева, І. В. Труш, В. С. Щербина та ін. Проведені дослідження стосуються багатьох питань господарської правосуб'єктності АТ. Їх аналіз засвідчив, що на сьогоднішній день у теорії господарського права відсутня чітка концепція господарської правосуб'єктності АТ, а теоретичні підходи до пояснення сутності та структури господарської правосуб'єктності АТ, її виникнення, реалізації та припинення, природи відносин між АТ і його акціонерами (засновниками) були сформовані до істотного оновлення акціонерного законодавства і потребують глибокого переосмислення. Вищевикладене вказує на актуальність і доцільність наукового дослідження господарської правосуб'єктності АТ, що обумовило вибір теми дисертаційної роботи.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами.

Дисертаційне дослідження виконано відповідно до планів науково-дослідних робіт Інституту економіко-правових досліджень НАН України (з 22.05.2020 року – Державна установа «Інститут економіко-правових досліджень імені В.К. Макутова Національної академії наук України» НАН України) за темою «Правова модель сталого розвитку України» (ДР №0119U101590), в якій дисертант брав участь як співвиконавець і в межах якої досліджено господарську правосуб'єктність АТ, що дозволило обґрунтувати теоретичні положення, узагальнення та пропозиції щодо вдосконалення законодавства.

Мета і завдання дослідження. *Метою дослідження є побудова цілісної, науково обґрунтованої концепції господарської правосуб'єктності АТ та розроблення на її основі пропозицій щодо вдосконалення господарського законодавства.*

Відповідно до визначеної мети поставлено і вирішено такі *завдання*:

дослідження історико-правових передумов формування господарської правосуб'єктності АТ з виявленням тенденцій такого формування; здійснення на методологічних засадах дослідження господарської правосуб'єктності АТ з виявленням особливостей змістовного та структурного характеру;

аналіз та розробка пропозицій щодо вдосконалення правового механізму виникнення господарської правосуб'єктності АТ;

дослідження легітимації АТ та уточнення її визначення, загальних і особливих умов здійснення;

дослідження формування статутного капіталу та визначення його поняття;

з'ясування характеру відносин між засновниками до державної реєстрації АТ та уточнення правової природи таких відносин;

з'ясування характеру відносин між засновниками (акціонерами) та АТ після державної реєстрації АТ та додаткове обґрунтування їх правової природи;

виявлення впливу конфлікту інтересів засновників (акціонерів) та АТ на обсяг господарської правосуб'єктності АТ та обґрунтування пропозицій щодо мінімізації шкідливих наслідків таких конфліктів;

дослідження господарської компетенції та визначення форми реалізації господарської компетенції АТ;

аналіз порядку реалізації господарської компетенції АТ через систему уповноважених органів та обґрунтування пропозицій щодо вдосконалення такого порядку;

дослідження правовідносин між АТ і суб'єктами, які виконують функції його органів, та обґрунтування пропозицій щодо уточнення їх правової природи;

дослідження реалізації господарської компетенції АТ через систему актів органів АТ та обґрунтування пропозицій щодо таких актів;

аналіз реалізації господарської правосуб'єктності АТ у сфері організаційно-господарських відносин та уточнення її особливостей;

аналіз реалізації господарської правосуб'єктності АТ у сфері господарсько-виробничих відносин та обґрунтування пропозицій щодо вдосконалення положень щодо такої реалізації з використанням господарських договорів;

аналіз реалізації господарської правосуб'єктності АТ у сфері внутрішньогосподарських відносин та уточнення суб'єктного складу таких відносин;

аналіз та доопрацювання правового механізму припинення господарської правосуб'єктності АТ шляхом ліквідації та реорганізації;

аналіз та доопрацювання правового механізму припинення господарської правосуб'єктності АТ внаслідок банкрутства.

Об'єктом дослідження виступають господарські відносини, що виникають у процесі створення, діяльності та припинення АТ.

Предметом дослідження є господарська правосуб'єктність АТ.

Методи дослідження. Методологічну основу дослідження склали загальнонаукові та спеціальні методи пізнання, які використовуються юридичною наукою.

Історичний метод дослідження використано під час виявлення історико-правових передумов формування господарської правосуб'єктності АТ (підрозділ 1.1). *Системно-структурний метод* застосовано для дослідження правової природи, поняття, ознак та структурних елементів господарської правосуб'єктності АТ (підрозділ 1.2), з'ясування юридичних складів, що опосередковують виникнення та припинення господарської правосуб'єктності АТ (підрозділи 2.1, 6.1, 6.2).

Порівняльно-правовий метод використано при дослідженні особливостей господарської правосуб'єктності АТ у зарубіжних країнах та з'ясуванні сутності суміжних категорій.

Застосування *формально-логічного методу* сприяло виявленню суперечностей у понятійному апараті, який застосовується у теорії господарського права та актах законодавства, а також дозволило провести логічний, етимологічний і морфологічний аналіз положень ГК України, Закону України «Про акціонерні товариства» та інших нормативно-правових актів, які закріплюють господарську правосуб'єктність АТ.

За допомогою *логіко-юридичного методу* стало можливим формулювання пропозицій щодо вдосконалення чинного законодавства

Науково-теоретичну базу дослідження, крім наукових здобутків вищезазначених авторів, склали роботи таких науковців-юристів і економістів, як С. С. Алексєєв, Ю. Є. Атаманова, Ф. А. Афаунова, С. В. Батрин, О. А. Беяневич, А. В. Бежан, Ю. М. Бисага, О. Блюмхардт, А. Г. Бобкова, С. Н. Братусь, О. І. Виговський, Н. О. Виноградова, О. М. Вінник, С. О. Віхров, О. А. Воловик, Н. С. Глузь, К. В. Денисенко, Б. В. Деревянко, Р. А. Джабраїлов, В. В. Долинська, О. Р. Зельдіна, Г. В. Знаменський, О. В. Кологойда, В. М. Комарницький, І. М. Кравець, В. С. Мілаш, В. Г. Олюха, О. М. Переверзєв, Б. М. Поляков, Г. В. Пронська, В. В. Рєзнікова,

Б. Г. Розовський, Н. О. Саніахметова, Н. С. Суворов, І. Т. Тарасов, В. А. Устименко, О. В. Шаповалова, Г. Ф. Шершеневич.

Емпіричну основу дослідження склали вітчизняні нормативно-правові акти про акціонерні товариства, акти законодавства окремих зарубіжних країн, в тому числі країн-членів Європейського Союзу, а також практика їх застосування, статистична інформація, матеріали судової практики загальних судів і Конституційного Суду України.

Наукова новизна отриманих результатів полягає в тому, що на основі комплексного дослідження господарської правосуб'єктності АТ запропоновано нові теоретико-прикладні положення щодо цілісної, науково обґрунтованої концепції господарської правосуб'єктності АТ, зокрема щодо сутності, структури та особливостей її реалізації, механізмів виникнення та припинення.

Наукову новизну одержаних результатів дослідження конкретизовано у таких найважливіших теоретичних положеннях, які виносяться на захист.

Уперше:

обґрунтовано, що відносини, які виникають між засновниками до державної реєстрації АТ з приводу виникнення, зміни, реалізації або припинення прав, що засвідчуються акціями створюваного товариства, є корпоративними;

обґрунтовано можливі наслідки конфлікту інтересів акціонерів та АТ з урахуванням їх впливу на господарську правосуб'єктність товариства: обмеження можливостей по реалізації АТ господарської правосуб'єктності; звуження обсягу господарської правосуб'єктності АТ; фіктивність господарської правосуб'єктності АТ; припинення господарської правосуб'єктності АТ;

аргументовано, що в основу подолання суперечностей, які призводять до конфлікту інтересів і впливають на господарську правосуб'єктність АТ, має бути покладено принцип: держава в особі уповноважених органів повинна прагнути того, щоб дотримання інтересів учасників корпоративних відносин, а також загальногосподарського інтересу було вигідним кожному носію інтересу – і акціонерам, як власникам корпоративних прав, і АТ, і його посадовим особам;

запропоновано основні правові засоби забезпечення впровадження та реалізації принципу подолання суперечностей, які призводять до конфлікту інтересів і впливають на господарську правосуб'єктність АТ: запровадження у діяльності АТ корпоративної системи комплаєнсу; затвердження модельного статуту АТ; затвердження модельних внутрішніх документів АТ; запровадження системи виплати дивідендів у разі отримання АТ певної суми прибутку; затвердження типових (для АТ державного і комунального сектору економіки) і примірних (для інших АТ) договорів, пов'язаних з реалізацією господарської правосуб'єктності АТ;

визначено поняття «форма реалізації господарської компетенції АТ» як зовнішній прояв діяльності АТ по здійсненню господарських прав і виконанню господарських обов'язків, визначених законодавством та статутом товариства;

запропоновано порядок передачі повноважень виконавчого органу АТ іншій господарській організації (управляючій компанії), який передбачатиме можливість виконання за рішенням вищого органу АТ повноважень виконавчого органу управляючою компанією на підставі договору, укладеного з товариством;

доводиться, що вибір конкретної форми реалізації господарської правосуб'єктності АТ у сфері організаційно-господарських відносин, як правило, визначається вимогами імперативних норм господарського законодавства та характером організаційно-господарського зобов'язання, стороною якого є товариство;

доводиться, що реалізація господарської правосуб'єктності АТ у сфері внутрішньогосподарських відносин здійснюється через самостійне визначення товариством своєї організаційної структури, створення структурних підрозділів, наділення їх господарською компетенцією для виконання покладених на них функцій, забезпечення взаємодії АТ з утвореними підрозділами, а також між самими підрозділами товариства;

визначено делегітимацію АТ як проходження юридичних процедур, спрямованих на виведення з господарського обігу акцій, емітованих товариством, припинення господарської правосуб'єктності АТ і його існування як суб'єкта господарського права;

надано визначення припинення господарської правосуб'єктності АТ шляхом реорганізації як процедури, змістом якої є юридичний склад, що охоплює послідовні юридичні факти, і має наслідком припинення існування АТ як суб'єкта господарського права і передачу у порядку правонаступництва всього майна, прав та обов'язків товариства іншим підприємницьким товариствам – правонаступникам.

Удосконалено положення щодо:

легітимації АТ шляхом уточнення визначення її поняття як проходження юридичних процедур, спрямованих на поетапне підтвердження законності входження АТ до сфери господарювання, набуття ним господарської правосуб'єктності, необхідної для законного здійснення господарської діяльності, і введення до господарського обігу акцій, емітованих товариством;

набуття АТ обсягу господарської правосуб'єктності, необхідного для входження товариства у сферу господарювання, шляхом виокремлення загальних умов легітимації, обов'язкових для будь-якого АТ (державна реєстрація товариства; реєстрація випуску акцій та звіту про результати приватного розміщення акцій) та особливих умов легітимації, встановлених для АТ, які здійснюють певні види господарської діяльності (ліцензування; патентування; спеціальна державна реєстрація; членство в об'єднанні професійних учасників ринку цінних паперів та/або саморегулювній організації);

виникнення господарської правосуб'єктності при створенні АТ шляхом його заснування з уточненням того, що вона виникає після реєстрації Національною комісією з цінних паперів та фондового ринку (далі – НКЦПФР)

звіту про результати приватного розміщення акцій та видачі свідоцтва про реєстрацію випуску акцій;

органу АТ шляхом уточнення визначення його поняття як організаційно відокремленої та структурно оформленої частини АТ, яка формується у визначеному законом і статутом товариства порядку із фізичних осіб, наділена повноваженнями, необхідними для реалізації господарської компетенції АТ, і через яку формується та/або реалізується воля АТ як суб'єкта господарського права;

системи органів АТ шляхом відмови від формування в АТ ревізійної комісії (ревізора), і віднесення перевірки фінансово-господарської діяльності АТ до компетенції утвореного наглядовою радою комітету з питань аудиту;

органів АТ, які здійснюють функції по реалізації господарських прав і виконанню господарських обов'язків товариства, шляхом: заборони таким органам вступати у господарські відносини в якості самостійних учасників таких відносин; віднесення до суб'єктів, які виконують функції органів АТ, учасників загальних зборів АТ, а також посадових осіб товариства; визнання осіб, які виконують функції органів АТ, суб'єктами відносин з реалізації господарських прав та обов'язків товариства;

правовідносин, що виникають у процесі корпоративного управління між АТ і суб'єктами, які виконують функції його органів, шляхом визнання їх корпоративними правовідносинами і включення до системи господарських відносин, а також розширення переліку встановлених ГК України (ст. 2) учасників відносин у сфері господарювання через доповнення його посадовими особами органів господарської організації;

актів органів АТ через уточнення їх визначення як форми реалізації господарської компетенції АТ шляхом прийняття уповноваженими органами товариства рішень, затвердження внутрішніх документів, вчинення дій, які мають офіційний характер, документально оформлені, виражають волю АТ щодо здійснення господарських прав і виконання господарських обов'язків, визначених законодавством і статутом товариства;

реалізації господарської правосуб'єктності АТ у сфері господарсько-виробничих відносин з використанням господарських договорів шляхом встановлення для АТ обов'язку оприлюднювати на власному веб-сайті інформацію про кожен значний правочин, вчинений на підставі рішення про попереднє надання згоди на вчинення значних правочинів;

врегулювання відносин, пов'язаних з припиненням господарської правосуб'єктності АТ, шляхом визначення у рамках ГК України основних етапів припинення АТ;

припинення господарської правосуб'єктності АТ внаслідок банкрутства шляхом конкретизації напрямів подальшого розвитку його правового регулювання, а саме: скорочення строків урегулювання заборгованості (у т.ч. за рахунок зменшення кількості оскаржень); забезпечення прозорості ліквідаційної процедури через розміщення на веб-сайті АТ інформації, яка підлягає оприлюдненню при розгляді справи про банкрутство; здешевлення

процедури банкрутства; забезпечення балансу інтересів як боржників, так і кредиторів, у т.ч. через емісію акцій та облігацій для переведення зобов'язань АТ у цінні папери; передачі функцій контролю за діями ліквідатора саморегульній організації; підвищення ефективності процедур банкрутства; забезпечення продажу майна за найвищою ціною; зниження корупційної складової через запровадження у діяльності АТ корпоративної системи комплаєнсу.

Дістали подальшого розвитку положення щодо:

формування господарської правосуб'єктності АТ в Україні шляхом узагальнення тенденцій такого формування в останні роки, а саме: трансформація форм участі АТ у сфері господарювання; зміна підстав та характеру реалізації господарської правосуб'єктності АТ; поява АТ з незвичною структурою та організацією управління, що вимагає вирішення питання про те, хто і на яких підставах може реалізовувати господарську правосуб'єктність таких організацій;

юридичного складу, що є підставою виникнення господарської правосуб'єктності при заснуванні АТ, шляхом конкретизації його елементів, а саме: рішення про створення АТ та про приватне розміщення акцій; реєстрація НКЦПФР випуску акцій та видача тимчасового свідоцтва про реєстрацію випуску акцій; укладення договору про обслуговування емісії акцій; приватне розміщення акцій серед засновників товариства; оплата засновниками повної вартості акцій; прийняття установчими зборами АТ рішень з визначених законом питань; реєстрація товариства та його статуту в органах державної реєстрації; реєстрація НКЦПФР звіту про результати приватного розміщення акцій; видача свідоцтва про реєстрацію випуску акцій;

формування статутного капіталу АТ через визначення його поняття як внесення матеріальних та нематеріальних внесків до складу майна АТ шляхом оплати першими власниками акцій, які розміщуються при заснуванні АТ або при збільшенні його статутного капіталу;

засновників АТ шляхом визнання ними лише тих суб'єктів, які на підставі юридичних норм можуть бути учасниками правовідносин по заснуванню АТ – носіями засновницьких прав і формалізували своє засновницьке волевиявлення;

органів АТ шляхом обґрунтування відмови від визнання органами АТ так званих «допоміжних органів» (лічильної комісії, президії загальних зборів, секретаріату наглядової ради тощо), які не беруть участі у реалізації господарської компетенції АТ, а лише виконують функції з технічного забезпечення роботи органів АТ: збір бюлетенів під час голосування, підготовку приміщень для проведення засідань відповідного органу тощо;

посадових осіб АТ з уточненням, що суб'єкти, які набули статусу посадової особи і виконують функції органу АТ, здійснюють свої повноваження у сфері управлінської діяльності в межах корпоративних, а не трудових правовідносин;

актив органів АТ шляхом уточнення основних їх ознак: є формою реалізації господарської компетенції товариства у сфері господарських

відносин; підлягають виданню у межах визначеної законом компетенції органів АТ; підлягають документальній фіксації факти прийняття актів органом АТ; мають офіційний характер; підпадають під дію презумпції легітимності; мають подвійний характер юридичної сили; є правовим засобом оформлення волі АТ як суб'єкта господарського права і доведення її до інших учасників господарських відносин;

реалізації господарської правосуб'єктності АТ у сфері організаційно-господарських відносин з уточненням:

1) в організаційно-господарських відносинах, учасником яких має бути одночасно суб'єкт господарювання і суб'єкт організаційно-господарських повноважень, АТ може реалізовувати господарську правосуб'єктність, маючи статус суб'єкта господарювання або суб'єкта організаційно-господарських повноважень;

2) при реалізації господарської правосуб'єктності у сфері організаційно-господарських відносин в якості суб'єкта господарювання АТ не зазнає владного впливу суб'єкта організаційно-господарських повноважень, а права та обов'язки товариства і суб'єкта організаційно-господарських повноважень не протиставляються, а кореспондуються;

структурного підрозділу АТ шляхом уточнення його ознак: це ланка організаційної структури АТ, самостійно сформованої товариством у процесі реалізації його господарської правосуб'єктності; наявність внутрішньогосподарської правосуб'єктності; відсутність ознаки юридичної особи; утворення за рішенням АТ, до організаційної структури якого вони входять; правовий статус фіксується положенням про структурний підрозділ та іншими локальними актами АТ; виконання всіх або частини функцій АТ у межах, визначених положенням про підрозділ; наявність виокремленого майна для виконання покладених на нього функцій; обмежене право на участь у зовнішніх господарських відносинах від імені АТ;

реорганізації АТ шляхом уточнення її ознак: правонаступництво, у порядку якого відбувається передання всього майна, прав та обов'язків реорганізованого АТ іншим господарським організаціям – правонаступникам; процедура реорганізації АТ формалізована на рівні закону; підставою є юридичний склад; наявність законодавчо закріплених заходів по забезпеченню інтересів кредиторів та акціонерів товариства, що реорганізується; обмеження переліку організаційно-правових форм господарських організацій, яким може передаватися у порядку правонаступництва майно, права та обов'язки реорганізованого АТ; призводить до зміни суб'єктного складу господарських правовідносин за участю реорганізованого АТ; є зворотнім процесом.

Практичне значення одержаних результатів полягає у тому, що викладені в роботі положення можуть скласти підґрунтя для формування господарсько-правової доктрини про господарську правосуб'єктність АТ та інтенсифікації теоретико-прикладних досліджень правового регулювання створення, діяльності та припинення АТ.

Висновки, пропозиції і рекомендації можуть бути використані у науково-дослідній та навчальній сферах, законотворчому процесі та у сфері правозастосування.

Положення дисертації використовуються у навчальному процесі в Академії адвокатури України при викладанні дисциплін «Господарське право», «Корпоративне право», «Інвестиційне право» (довідка від 18.11.2019 р. № 51), а також у ДВНЗ «Ужгородський національний університет» при викладанні дисциплін «Господарське право», «Господарське право зарубіжних країн», «Правові основи інвестиційної діяльності» (довідка від 12.11.2019 р. № 4383/01-14).

Результати дисертаційного дослідження отримали практичне впровадження у діяльності Відділу з питань державної реєстрації юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців Оболонської районної в місті Києві державної адміністрації (довідка від 15.11.2019 р. б/н), Приватного акціонерного товариства «Ушицький комбінат будівельних матеріалів» (довідка від 18.11.2019 р. № 1049), Приватного акціонерного товариства «Компанія з управління активами «Національний резерв» (довідка від 15.11.2019 р. б/н).

Особистий внесок здобувача. Дисертація є самостійною, завершеною науковою працею. Сформульовані теоретичні положення, висновки і пропозиції отримані автором внаслідок вивчення і аналізу понад 740 навчально-методичних, наукових і нормативно-правових джерел, а також матеріалів судової практики. Особистий внесок здобувача у працях, опублікованих у співавторстві, визначено у списку праць за темою дисертації.

Апробація результатів дисертації. Основні висновки дисертаційного дослідження було обговорено на науково-практичних конференціях та круглому столі, зокрема, на: IV науково-практичній конференції «Економіко-правові дослідження у XXI столітті: практика застосування Господарського кодексу України і напрямки розвитку правового регулювання господарських відносин (до 7-ої річниці прийняття Господарського кодексу України)» (Донецьк, 2010); III Всеукраїнській науково-практичній Інтернет-конференції «Правові проблеми взаємодії держави і бізнесу» (Луганськ, 2012); X Міжнародній науково-практичній конференції «Економіко-правові дослідження у XXI столітті: загальні проблеми господарського права на сучасному етапі розвитку суспільства» (Донецьк, 2012); IV Міжнародній науково-практичній Інтернет-конференції «Гармонізація правових засад підприємництва» (Луганськ, 2014); Міжнародній науково-практичній конференції «Актуальні питання державотворення в Україні» (Київ, 2015); Міжнародній науково-практичній конференції «Конституційно-правове будівництво на зламі епох: пошуки оптимальних моделей» (Ужгород, 2016); Круглому столі «Актуальні проблеми господарського права і господарського процесу» (Київ, 2018); Міжнародній науково-практичній конференції «Предмет правового регулювання галузей вітчизняного права» (Київ, 2019); Міжнародній науково-практичній конференції «Верховенство права та правова держава» (Ужгород, 2019).

Публікації. Основні результати дисертаційної роботи викладено у 56 наукових працях, з яких: 1 монографія; 20 статей у наукових періодичних виданнях інших держав та у наукових фахових виданнях, які включені до міжнародних наукометричних баз; 18 статей в інших наукових фахових виданнях; 9 публікацій за матеріалами науково-практичних конференцій та круглого столу; 8 праць, які додатково відображають наукові результати дисертації (у т.ч. 2 колективні монографії, 2 науково-практичних коментаря ГК України).

Структура та обсяг дисертації обумовлені метою та завданнями дослідження. Дисертація складається з титульного аркушу; анотації, викладеної українською та англійською мовами; змісту; основної частини, що включає: вступ, 6 розділів, які охоплюють 17 підрозділів, висновки; списку використаних джерел із 762 найменувань і 7 додатків. Загальний обсяг дисертації 466 сторінок комп'ютерного тексту, з них основної частини 343 сторінки комп'ютерного тексту, що дорівнює 15,88 авторських аркушів.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У **Вступі** обґрунтовано вибір теми дисертації, визначено її зв'язок із науковими програмами, планами, темами, встановлено мету і завдання дослідження, його об'єкт та предмет, охарактеризовано методи наукового пізнання, використані у дослідженні, розкрито наукову новизну, практичне значення одержаних результатів, охарактеризовано особистий внесок здобувача у працях, виконаних у співавторстві, наведено відомості про апробацію результатів дослідження та про публікації за темою дисертації, анонсовано структуру дисертації, зазначено її загальний обсяг.

Розділ 1 «Загальні засади господарської правосуб'єктності акціонерного товариства» складається з двох підрозділів, в яких досліджуються історико-правові передумови формування господарської правосуб'єктності АТ, надано визначення поняття господарської правосуб'єктності АТ та виокремлено її складові елементи.

У **підрозділі 1.1 «Історико-правові передумови формування господарської правосуб'єктності акціонерних товариств»** викладено основні віхи формування господарської правосуб'єктності АТ, яке відбувалося протягом тривалого історичного періоду і є результатом еволюційного розвитку суспільно-економічного життя. Уявлення про правосуб'єктність АТ еволюціонувало за розумінням суті самого АТ. У різні історичні періоди зміст господарської правосуб'єктності АТ, її наповнення, було різним. Формування господарської правосуб'єктності АТ залежало від певних історичних умов і панівної ідеології, яка існувала в ті чи інші часи.

Початок акціонерної форми господарювання було покладено у XV столітті в Італії, її розвиток продовжився в Голландії, а згодом уже в інших країнах – Англії, Франції, Німеччині, Росії. У цей період, законодавство і практика санкціонували господарську правосуб'єктність АТ, не зважаючи на відсутність

прямої вказівки про неї у законі. Починаючи з ХІХ ст. відбувається поступова деперсоніфікація АТ. З другої половини ХІХ ст. приватна підприємницька правосуб'єктність еволюціонувала в приватно-публічну господарську правосуб'єктність. Жовтневою революцією 1917 р. і приходом до влади більшовиків еволюційний розвиток АТ було перервано, сфера функціонування цієї організаційно-правової форми господарювання різко звужується.

Формування господарської правосуб'єктності АТ у перші роки незалежності України відбувалося під впливом процесів корпоратизації та приватизації. У цей період термін «правосуб'єктність» в національному законодавстві не використовувався. Із прийняттям 28 червня 1996 р. Конституції України на рівні основного закону закріплюється термін «правосуб'єктність», який у подальшому починає використовуватися в інших нормативно-правових актах. З 01 січня 2004 р. процеси формування господарської правосуб'єктності АТ відбувались під впливом законодавчих положень ГК України та ЦК України. З прийняттям у 2008 р. Закону України «Про акціонерні товариства» були детально врегульовані питання, пов'язані з виникненням господарської правосуб'єктності АТ, заповнені чисельні прогалини та усунені суперечності у правовому регулюванні питань реалізації господарської правосуб'єктності даного виду господарських товариств.

В останні роки в Україні відбувається трансформація форм участі АТ у сфері господарювання, змінюються підстави та характер реалізації їх господарської правосуб'єктності, з'являються АТ з незвичною структурою та організацією управління, що вимагає вирішення питання про те, хто і на яких підставах може реалізовувати господарську правосуб'єктність таких організацій.

Процес формування господарської правосуб'єктності АТ не завершений. Триває гармонізація вітчизняного законодавства про АТ із правом ЄС.

У *підрозділі 1.2 «Поняття та складові елементи господарської правосуб'єктності акціонерних товариств»* розглянуто проблематику відсутності єдиного підходу щодо розуміння досліджуваної господарської правосуб'єктності, її структури та здійснено наукові пошуки у напрямі її вирішення.

Запропоновано визначити господарську правосуб'єктність АТ як передбачену нормами права здатність АТ бути учасниками господарських відносин, а саме, брати участь у правовідносинах, що виникають у сфері господарювання, шляхом реалізації господарської компетенції та набутих суб'єктивних господарських прав і юридичних обов'язків. Господарська правосуб'єктність АТ існує безперервно протягом усього періоду існування товариства. Аргументовано виділення у рамках господарської правосуб'єктності АТ спеціальної і виключної правосуб'єктності.

Найбільш вдалою є структуризація господарської правосуб'єктності АТ, яка в якості елементів включає господарську компетенцію і господарську правоздатність.

Розділ 2 «Правовий механізм виникнення господарської правосуб'єктності акціонерних товариств» складається з трьох підрозділів, в яких досліджуються юридичний склад, що є підставою виникнення господарської правосуб'єктності АТ, загальні та особливі умови легітимації АТ, аналізуються особливості формування статутного капіталу АТ.

У *підрозділі 2.1 «Юридичний склад, що є підставою виникнення господарської правосуб'єктності акціонерних товариств»* проведено аналіз суті та визначено зміст юридичного складу, що опосередковує виникнення господарської правосуб'єктності АТ.

Встановлено, що господарська правосуб'єктність є базовою передумовою участі АТ в господарських правовідносинах, виникнення в них конкретних господарських прав та обов'язків.

Доводиться, що для виникнення господарської правосуб'єктності АТ недостатньо якого-небудь одиничного юридичного факту, а вимагається настання певної їх сукупності, яка утворює юридичний склад.

Аргументовано залежність змісту (елементів) юридичного складу, що є підставою виникнення господарської правосуб'єктності АТ, від способу утворення АТ (заснування нового АТ або утворення АТ шляхом злиття, виділу, поділу, перетворення діючої (діючих) господарської організації (господарських організацій)).

Визначено елементи юридичного складу, що є підставою виникнення господарської правосуб'єктності при заснуванні АТ. Доводиться, що для правової повноцінності юридичного складу, який є підставою виникнення господарської правосуб'єктності АТ, необхідна не лише наявність усіх його елементів – юридичних фактів, але і суворе дотримання порядку їх накопичення у юридичному складі.

Доводиться, що загальне правило про виникнення правосуб'єктності одночасно з державною реєстрацією не діє щодо господарської правосуб'єктності АТ. При створенні АТ шляхом заснування господарська правосуб'єктність товариства виникає після реєстрації НКЦПФР звіту про результати приватного розміщення акцій та видачі свідоцтва про реєстрацію випуску акцій.

У *підрозділі 2.2 «Загальні та особливі умови легітимації акціонерних товариств»* аргументується, що у розумінні проходження процедур, необхідних для вступу АТ у сферу господарських відносин як суб'єкта права, більш точним є термін «легітимація», оскільки йдеться саме про визнання за АТ права на здійснення господарської діяльності і господарської правосуб'єктності.

Обґрунтовано, що поняття легітимація АТ і легалізація АТ співвідносяться як ціле і частина. При цьому легалізація є одним із етапів легітимації АТ, під час якого здійснюється їх державна реєстрація.

Визначено, що легітимація АТ – це проходження юридичних процедур, спрямованих на поетапне підтвердження законності входження АТ до сфери господарювання, набуття ним господарської правосуб'єктності, необхідної для

законного здійснення господарської діяльності, і введення до господарського обігу акцій, емітованих товариством.

Аргументовано удосконалення положень щодо набуття АТ обсягу господарської правосуб'єктності, необхідного для входження товариства в сферу господарювання, шляхом виокремлення загальних умов легітимації, обов'язкових для будь-якого АТ (державна реєстрація товариства; реєстрація випуску акцій та звіту про результати приватного розміщення акцій) та особливих умов легітимації, встановлених для АТ, які здійснюють певні види господарської діяльності (ліцензування; патентування; спеціальна державна реєстрація; членство в об'єднанні професійних учасників ринку цінних паперів та/або саморегулювній організації).

У *підрозділі 2.3 «Особливості формування статутного капіталу акціонерних товариств»* встановлено, що АТ – єдина організаційно-правова форма господарських організацій, формування статутного капіталу якої, здійснюється з використанням відповідного фінансового інструмента – акції.

Обґрунтовано, що підставою формування статутного капіталу АТ є юридичний склад, який включає публічно- та приватноправові елементи – юридичні факти. Накопичення (настання) таких юридичних фактів у визначеній законодавством послідовності має наслідком утворення майнової основи виникнення господарської правосуб'єктності АТ.

У процесі заснування АТ засновники, дотримуючись установленого господарським законодавством порядку здійснення відносин з формування статутного капіталу товариства і виконуючи визначені законодавцем спеціальні процедури, самостійно визначають основний зміст цих відносин.

Констатовано, що на етапі заснування АТ процес формування статутного капіталу не завершується і може продовжуватися шляхом його збільшення. Формування статутного капіталу АТ на етапі його збільшення пов'язане з чітко регламентованою процедурою – емісією акцій.

Сформульовано визначення терміну «формування статутного капіталу АТ» як внесення матеріальних та нематеріальних внесків до складу майна АТ шляхом оплати першими власниками акцій, які розміщуються при заснуванні АТ або при збільшенні його статутного капіталу. Запропоновано законодавчо закріпити поняття «формування статутного капіталу АТ».

Розділ 3 «Корпоративна природа відносин між акціонерним товариством і його акціонерами (засновниками)» складається з трьох підрозділів, в яких досліджуються характер відносин між засновниками до державної реєстрації АТ, характер відносин між засновниками (акціонерами) та АТ після державної реєстрації АТ, вплив конфлікту інтересів засновників (акціонерів) та АТ на обсяг господарської правосуб'єктності АТ.

У *підрозділі 3.1 «Характер відносин між засновниками до державної реєстрації акціонерного товариства»* встановлено, що відносини, які виникають у зв'язку зі створенням АТ, до його державної реєстрації характеризуються особливим суб'єктним складом. Учасниками таких відносин є засновники. Засновниками АТ є лише ті суб'єкти, які на підставі юридичних

норм можуть бути учасниками правовідносин по заснуванню АТ – носіями засновницьких прав і формалізували своє засновницьке волевиявлення.

Доводиться, що дії засновників АТ мають засадниче значення для створення такого товариства як суб'єкта господарювання, виникнення у нього господарської правосуб'єктності. Саме засновники, реалізуючи свої засновницькі права, приймають на етапі заснування АТ доленосні для нього рішення.

Встановлено, що у процесі створення АТ між засновниками виникають відносини, які мають складну правову природу і яким притаманні: особливий суб'єктний склад; вольовий характер; економічний характер; відносний характер; наявність юридичного змісту.

Обґрунтовано належність відносин між засновниками АТ до його державної реєстрації до господарських як таких, що виникають у процесі організації господарської діяльності. Доводиться, що відносини, які виникають між засновниками до державної реєстрації АТ з приводу виникнення, зміни, реалізації або припинення корпоративних прав, і засвідчуються акціями створюваного товариства, є корпоративними, як різновид господарських.

Аргументується необхідність розширення визначення у ГК України поняття корпоративних відносин шляхом включення до них відносин між засновниками АТ до його державної реєстрації.

У *підрозділі 3.2 «Характер відносин між засновниками (акціонерами) та акціонерним товариством після державної реєстрації акціонерного товариства»* на підставі аналізу законодавства та наукових досліджень додатково доводиться, що в сучасних умовах найбільш обґрунтованим є підхід, згідно з яким корпоративні відносини між акціонерами та АТ мають господарсько-правову природу.

Віднесення таких відносин до господарських, обґрунтовано: а) належністю АТ до суб'єктів господарювання (зокрема, господарських організацій) та відповідно – складових елементів господарської системи країни, які утворюються для здійснення господарської діяльності з метою досягнення економічних і соціальних результатів; б) урегульованістю даних відносин за допомогою переважно господарсько-правових норм; в) поєднанням в таких відносинах між акціонерами та АТ майнових (оплата акціонерами акцій, викуп АТ власних акцій, господарське використання майна товариства, зміна його статутного капіталу та ін.) та організаційних (процедура створення АТ, управління товариством, відносини з уповноваженими державними органами з питань контролю за діяльністю АТ) елементів, що притаманно для господарських відносин; г) поєднанням приватних і публічних механізмів нагляду і контролю у сфері відносини між акціонерами та АТ; д) притаманністю даним відносинам ознак залежності, контролю, підпорядкування меншості більшості.

У *підрозділі 3.3 «Вплив конфлікту інтересів засновників (акціонерів) та акціонерного товариства на обсяг господарської правосуб'єктності акціонерного товариства»* встановлено, що специфіка конфлікту інтересів

акціонерів і АТ пов'язана з високим ступенем конфліктності відносин, які виникають у процесі взаємодії АТ з акціонерами при реалізації ними своїх корпоративних прав.

Різновидом конфлікту інтересів акціонерів і АТ визначено корпоративний конфлікт. Доводиться, що конфлікт інтересів є родовим поняттям, яке може виникати щодо будь-яких учасників корпоративних відносин, за участю двох/кількох осіб і навіть щодо однієї особи – так звані внутрішньо-особистісні конфлікти, пов'язані з виконанням однією особою різних рольових функцій: акціонера, посадової особи АТ, члена наглядової ради організації-конкурента. Корпоративні конфлікти є видовим поняттям, оскільки виникають лише між суб'єктами корпоративних відносин як носіями корпоративних інтересів – загально-корпоративних (наприклад, АТ), так і індивідуально-корпоративних (наприклад, акціонери), і зазвичай характеризуються більш-менш активною поведінкою учасників конфлікту чи одного з них.

Доводиться, що найвищий рівень впливу конфлікту інтересів акціонерів та АТ на господарську правосуб'єктність товариства пов'язаний із таким суспільно-економічним явищем як рейдерство.

Визначено поняття рейдерського захоплення АТ як сукупності протиправних дій, спрямованих на встановлення над товариством та його активами повного юридичного та фактичного контролю всупереч волі АТ, його органів та посадових осіб. Виокремлено етапи рейдерського захоплення АТ: збір інформації про товариство як об'єкт нападу; провокація корпоративного конфлікту, інформаційна атака та брудний піар з метою дискредитації ключових акціонерів та посадових осіб товариства; адміністративний тиск і створення адміністративних перешкод господарській діяльності АТ; організація і супровід силового захоплення АТ; легалізація рейдерського захоплення АТ.

Встановлено можливі наслідки конфлікту інтересів акціонерів та АТ з т.з. їх впливу на господарську правосуб'єктність товариства: обмеження можливостей з реалізації АТ господарської правосуб'єктності; звуження обсягу господарської правосуб'єктності АТ; фіктивність господарської правосуб'єктності АТ; припинення господарської правосуб'єктності АТ.

Аргументовано, що в основу подолання суперечностей, які призводять до конфлікту інтересів і впливають на господарську правосуб'єктність АТ, має бути покладено принцип: держава в особі уповноважених органів повинна прагнути того, щоб дотримання інтересів учасників корпоративних відносин, а також загальногосподарського інтересу було вигідним кожному носію інтересу – і акціонерам, як власникам корпоративних прав, і АТ, і його посадовим особам.

Запропоновано основні правові засоби забезпечення впровадження та реалізації принципу подолання суперечностей, які призводять до конфлікту інтересів і впливають на господарську правосуб'єктність АТ: запровадження у діяльності АТ корпоративної системи комплаєнсу; затвердження модельного статуту АТ; затвердження модельних внутрішніх документів АТ; запровадження системи виплати дивідендів у разі отримання АТ певної

суми прибутку; затвердження типових (для АТ державного і комунального сектору економіки) і примірних (для інших АТ) договорів, пов'язаних з реалізацією господарської правосуб'єктності АТ.

Розділ 4 «Господарська компетенція як ключовий елемент господарської правосуб'єктності акціонерних товариств» складається з чотирьох підрозділів в яких досліджуються поняття та форми реалізації господарської компетенції АТ, корпоративна природа і підстави виникнення правовідносин між АТ і суб'єктами, які виконують функції його органів, аналізується порядок реалізації господарської компетенції АТ через систему уповноважених органів, а також через систему актів органів АТ.

У *підрозділі 4.1 «Поняття та форми реалізації господарської компетенції акціонерних товариств»* на підставі проведеного аналізу уточнено визначення поняття господарської компетенції як елемента господарської правосуб'єктності, зміст якого становлять господарські права та обов'язки, встановлені законодавством та установчими документами для суб'єктів господарського права певного виду.

Визначено ознаки господарської компетенції: носієм є суб'єкт господарського права; зміст становлять встановлені законодавством та установчими документами господарські права та обов'язки суб'єкта; конкретний характер; видовий характер; статичний характер.

Визначено поняття реалізації господарської компетенції як діяльності суб'єктів господарського права зі здійснення господарських прав і виконання господарських обов'язків, визначених законодавством та установчими документами таких суб'єктів.

Визначено форму реалізації господарської компетенції АТ як зовнішній прояв діяльності АТ зі здійснення господарських прав і виконання господарських обов'язків, визначених законодавством та статутом товариства. Здійснено класифікацію форм реалізації господарської компетенції АТ: за змістом правових норм, які реалізуються, і поведінкою суб'єктів, яка їм відповідає – дотримання, виконання, використання, застосування; за суб'єктним складом відносин з реалізації господарської компетенції – безпосередня та похідна (опосередкована); за колом суб'єктів, які беруть участь у реалізації господарської компетенції АТ – індивідуальна та колективна; за правовими наслідками застосування форм реалізації господарської компетенції АТ – правові та неправові.

У *підрозділі 4.2 «Порядок реалізації господарської компетенції акціонерних товариств через систему уповноважених органів»* досліджено особливості порядку здійснення господарських прав і виконання господарських обов'язків, визначених законодавством та статутом АТ, органами товариства.

Встановлено, що органи АТ є основним правовим інструментом, за допомогою якого товариство реалізує свою господарську компетенцію у сфері господарювання.

Уточнено визначення поняття органу АТ як організаційно відокремленої та структурно оформленої частини АТ, яка формується у визначеному законом і

статутом товариства порядку із фізичних осіб, наділена повноваженнями, необхідними для реалізації господарської компетенції АТ, і через яку формується та/або реалізується воля АТ як суб'єкта господарського права.

Запропоновано вдосконалення порядку реалізації господарської компетенції АТ через систему уповноважених органів шляхом: запровадження правового механізму передачі повноважень виконавчого органу АТ іншій господарській організації (управляючій компанії); відмови від формування в АТ ревізійної комісії (ревізора), і віднесення перевірки фінансово-господарської діяльності АТ до компетенції утвореного наглядовою радою комітету з питань аудиту.

У *підрозділі 4.3 «Корпоративна природа і підстави виникнення правовідносин між акціонерним товариством і суб'єктами, які виконують функції його органів»* розглянуто проблематику відсутності у вітчизняній правовій доктрині єдиного підходу щодо розуміння природи правовідносин між АТ і суб'єктами, які виконують функції його органів та здійснено наукові пошуки у напрямі її вирішення.

Обґрунтовується, що органи АТ, здійснюючи функції по реалізації господарських прав і виконанню господарських обов'язків товариства, не можуть вступати у господарські відносини в якості самостійних учасників таких відносин. У зв'язку з цим, при визначенні суб'єктного складу відносин, які виникають у зв'язку з виконанням функцій органів АТ, доречно говорити не про відносини між АТ і його органами, а про відносини між АТ і суб'єктами, які виконують функції його органів. Встановлено, що до суб'єктів, які виконують функції органів АТ, належать учасники загальних зборів АТ та посадові особи товариства.

Доводиться, що суб'єкти, які набули статусу посадової особи і виконують функції органу АТ, здійснюють свої повноваження у сфері управлінської діяльності в межах корпоративних, а не трудових правовідносин. Правовідносини, що виникають у процесі корпоративного управління між АТ і суб'єктами, які виконують функції його органів, є корпоративними правовідносинами.

Запропоновано розширити перелік встановлених ГК України учасників відносин у сфері господарювання, доповнивши його посадовими особами органів господарської організації. У зв'язку з цим пропонується ст. 2 ГК України викласти у новій редакції.

У *підрозділі 4.4 «Реалізація господарської компетенції акціонерних товариств через систему актів органів акціонерних товариств»* обґрунтовується, що реалізація господарської компетенції АТ через систему його органів пов'язана з необхідністю юридичного оформлення дій та рішень органів АТ і суб'єктів, які виконують функції органів товариства у формі певних правових документів – актів.

Уточнено визначення поняття актів органів АТ як форми реалізації господарської компетенції АТ шляхом прийняття уповноваженими органами товариства рішень, затвердження внутрішніх документів, вчинення дій, які

мають офіційний характер, документально оформлені, виражають волю АТ щодо здійснення господарських прав і виконання господарських обов'язків, визначених законодавством і статутом товариства.

Конкретизовано ознаки актів органів АТ: є формою реалізації господарської компетенції товариства у сфері господарських відносин; реалізація господарської компетенції АТ через систему актів органів товариства допускається за умови, що такі акти видаються у межах визначеної законом компетенції органу; факт прийняття органом АТ акту документально фіксується; акти органів АТ мають офіційний характер; щодо актів органів АТ діє презумпція їх легітимності; актам органів АТ притаманний подвійний характер їх юридичної сили; акти органів АТ є правовим засобом оформлення волі АТ як суб'єкта господарського права і доведення її до інших учасників господарських відносин.

За формою вираження у процесі реалізації господарської компетенції АТ акти його органів класифіковано на: рішення, документи (внутрішні документи), дії. Доводиться, що рішення органів АТ, як акти ненормативного характеру, не містять норм господарського (у т.ч. корпоративного) права і не належать до його джерел. Вони спрямовані на реалізацію норм господарського права, якими встановлені господарські права та обов'язки АТ. Встановлено, що документи (внутрішні документи) – це засіб закріплення правил поведінки учасників господарських правовідносин, які встановлюються органами АТ у порядку, формі та межах компетенції, визначених Законом та статутом товариства. Доводиться, що дії – це конкретна діяльність органів АТ від його імені у процесі реалізації господарської компетенції товариства у сфері господарювання.

Розділ 5 «Реалізація господарської правосуб'єктності акціонерних товариств у системі господарських відносин» складається з трьох підрозділів, в яких досліджується реалізація господарської правосуб'єктності АТ в організаційно-господарських, господарсько-виробничих та внутрішньогосподарських відносинах.

У *підрозділі 5.1 «Реалізація господарської правосуб'єктності акціонерних товариств у сфері організаційно-господарських відносин»* обґрунтовується, що при реалізації господарської правосуб'єктності АТ у сфері організаційно-господарських відносин АТ вступає у відносини з суб'єктом організаційно-господарських повноважень. Або ж навпаки, АТ, маючи статус суб'єкта організаційно-господарських повноважень (наприклад, Національний депозитарій України, холдингова компанія), вступає у відносини з суб'єктом господарювання.

Уточнено особливості реалізації господарської правосуб'єктності АТ у сфері організаційно-господарських відносин із зазначенням, що: 1) в організаційно-господарських відносинах, учасником яких має бути одночасно суб'єкт господарювання і суб'єкт організаційно-господарських повноважень, АТ може реалізовувати господарську правосуб'єктність, маючи статус суб'єкта господарювання або суб'єкта організаційно-господарських повноважень; 2) при

реалізації господарської правосуб'єктності як суб'єкта господарювання, АТ не зазнає владного впливу суб'єкта організаційно-господарських повноважень, а права та обов'язки товариства і суб'єкта організаційно-господарських повноважень не протиставляються, а кореспондуються.

Констатовано, що у сфері організаційно-господарських відносин реалізація АТ господарської правосуб'єктності є діяльністю, що здійснюється не лише для задоволення власних інтересів, але й з урахуванням загальногосподарського інтересу.

Обґрунтовується, що реалізація господарської правосуб'єктності АТ у сфері організаційно-господарських відносин може відбуватися лише в межах господарської компетенції товариства і з використанням певних правових форм (актів АТ; звернення до уповноважених суб'єктів організаційно-господарських повноважень з питань організації та управління господарської діяльності АТ; діяльності АТ в якості носія багатьох зобов'язань як емітента цінних паперів; участі в господарських об'єднаннях, саморегулювальних організаціях тощо та ін.). Вибір конкретної форми реалізації господарської правосуб'єктності АТ у сфері організаційно-господарських відносин, зазвичай, визначається вимогами імперативних норм господарського законодавства та характером організаційно-господарського зобов'язання, стороною якого є товариство.

У *підрозділі 5.2 «Реалізація господарської правосуб'єктності акціонерних товариств у сфері господарсько-виробничих відносин»* встановлено, що реалізація господарської правосуб'єктності АТ у сфері господарсько-виробничих відносин здійснюється через участь товариств в майново-господарських зобов'язаннях. Найбільш поширеною підставою виникнення таких зобов'язань є укладення АТ господарського договору.

Обґрунтовується, що реалізація господарської правосуб'єктності АТ у сфері господарсько-виробничих відносин з використанням господарських договорів може здійснюватися у рамках різних правових режимів: загального режиму, для якого характерне переважно приватноправове регулювання; спеціального режиму, в якому домінує публічно-правове регулювання.

Доводиться, що у випадку реалізації господарської правосуб'єктності АТ у межах господарсько-договірних відносин, не обтяжених публічним компонентом, між формально рівними суб'єктами господарювання, характер господарських зв'язків, формалізованих в умовах господарського договору, встановлюватиметься на їхній власний розсуд і ґрунтуватиметься на принципах диспозитивності, рівності та свободи договору. Натомість, у разі використання АТ для реалізації господарської правосуб'єктності господарських договорів, обтяжених публічним компонентом, принцип свободи договору діятиме у звуженому вигляді.

Встановлено, що для реалізації господарської правосуб'єктності АТ у сфері господарсько-виробничих відносин в окремих випадках вимагається застосування спеціальних процедур, які при укладенні господарських договорів, серед іншого, передбачають необхідність прийняття рішення відповідним органом товариства (загальними зборами, наглядовою радою

тощо). Зокрема, Законом про АТ застосування таких процедур передбачено для: викупу АТ розмічених ним цінних паперів (ст. 66-69); вчинення значного правочину (ст. 70, 71); вчинення правочину, щодо якого є заінтересованість (ст. 72). З метою мінімізації ризиків можливих зловживань виконавчого органу АТ при укладенні договорів, обґрунтовується встановлення для АТ обов'язку оприлюднювати на власному веб-сайті інформації про кожен значний правочин, вчинений на підставі рішення про попереднє надання згоди на вчинення значних правочинів.

У *підрозділі 5.3 «Реалізація господарської правосуб'єктності акціонерних товариств у сфері внутрішньогосподарських відносин»* шляхом аналізу правового становища товариства у його взаємовідносинах із структурними підрозділами, а також через з'ясування сутності взаємовідносин між самими структурними підрозділами АТ досліджуються питання реалізації господарської правосуб'єктності АТ у внутрішньогосподарських відносинах.

Встановлено, що реалізація господарської правосуб'єктності АТ у внутрішньогосподарських відносинах здійснюється через самостійне визначення товариством своєї організаційної структури, створення структурних підрозділів, наділення їх господарською компетенцією для виконання покладених на них функцій, забезпечення взаємодії АТ з утвореними підрозділами, а також між самими підрозділами товариства.

Визначено структурний підрозділ АТ як складову ланку організаційної структури АТ, яка утворена товариством для виконання всіх або частини його функцій у межах, визначених положенням про підрозділ, з використанням майна АТ.

Уточнено ознаки структурного підрозділу АТ: це ланка організаційної структури АТ, самостійно сформованої товариством у процесі реалізації його господарської правосуб'єктності; наявність внутрішньогосподарської правосуб'єктності; відсутність ознаки юридичної особи; утворення за рішенням АТ, до організаційної структури якого вони входять; правовий статус фіксується положенням про структурний підрозділ та іншими локальними актами АТ; виконання всіх або частини функцій АТ у межах, визначених положенням про підрозділ; наявність виокремленого майна для виконання покладених на нього функцій; обмежене право на участь у зовнішніх господарських відносинах від імені АТ.

Розділ 6 «Правовий механізм припинення господарської правосуб'єктності акціонерних товариств» складається з двох підрозділів, в яких досліджуються загальні та особливі умови припинення господарської правосуб'єктності акціонерного товариства, а також питання припинення господарської правосуб'єктності акціонерного товариства внаслідок банкрутства.

У *підрозділі 6.1 «Загальні та особливі умови припинення господарської правосуб'єктності акціонерного товариства»* обґрунтовується, що закріплення в господарському законодавстві порядку припинення АТ покликане забезпечити безболісне для інших учасників господарських відносин

припинення існування таких господарських організацій з урахуванням як приватних інтересів (акціонерів, найманих працівників, контрагентів тощо), так і публічних інтересів (держави, територіальних громад тощо).

Констатовано, що припинення АТ як суб'єкта господарського права має наслідком припинення його господарської правосуб'єктності. Таке припинення може відбуватися з використанням однієї з двох форм: ліквідації або реорганізації.

Доводиться, що у процесі ліквідації АТ припинення товариства є результатом накопичення сукупності юридичних фактів, кожний з яких спричиняє правові наслідки, які призводять до припинення господарської правосуб'єктності АТ і його існування як суб'єкта господарського права. Сукупність визначених господарським законодавством юридичних фактів, настання яких необхідне для припинення господарської правосуб'єктності АТ шляхом ліквідації, утворюють юридичний склад. Конкретні елементи юридичного складу, що опосередковує припинення господарської правосуб'єктності АТ шляхом ліквідації, залежать від виду (добровільна ліквідація, примусова ліквідація, ліквідація банкрута) та підстав ліквідації АТ.

Встановлено, що «запуск» ліквідаційної процедури при припиненні господарської правосуб'єктності АТ шляхом примусової ліквідації можливий лише за умови настання визначених законом обставин, які утворюють склад господарського правопорушення.

Доводиться, що з метою забезпечення узгодження публічних і приватних інтересів оптимальне врегулювання відносин, пов'язаних з припиненням господарської правосуб'єктності АТ та інших господарських організацій, повинно здійснюватися у рамках ГК України.

Надано визначення припинення господарської правосуб'єктності АТ шляхом реорганізації як процедури, змістом якої є юридичний склад, що охоплює послідовні юридичні факти, і має наслідком припинення існування АТ як суб'єкта господарського права і передачі у порядку правонаступництва всього майна, прав та обов'язків товариства іншим підприємницьким товариствам – правонаступникам.

Уточнено ознаки реорганізації АТ: правонаступництво, у порядку якого відбувається передання всього майна, прав та обов'язків реорганізованого АТ іншим господарським організаціям – правонаступникам; процедура реорганізації АТ формалізована на рівні закону; підставою є юридичний склад; наявність законодавчо закріплених заходів по забезпеченню інтересів кредиторів та акціонерів товариства, що реорганізується; обмеження переліку організаційно-правових форм господарських організацій, яким може передаватися у порядку правонаступництва майно, права та обов'язки реорганізованого АТ; призводить до зміни суб'єктного складу господарських правовідносин за участю реорганізованого АТ; є зворотнім процесом.

Доводиться, що конкретні елементи юридичного складу, що є підставою припинення господарської правосуб'єктності АТ шляхом реорганізації, залежать від виду та форми реорганізації АТ. Вони можуть бути поділені на

базові (включаються до юридичного складу в обов'язковому порядку) та факультативні (включаються до юридичного складу лише у випадках, передбачених законом). При цьому як базові, так і факультативні елементи юридичного складу, що є підставою припинення господарської правосуб'єктності АТ шляхом реорганізації, накопичуються відповідно до принципу послідовності (юридичні факти, що утворюють склад, мають не лише одночасно існувати, а й повинен бути дотриманий порядок їх накопичення).

На підставі аналізу умов припинення господарської правосуб'єктності АТ запропоновано визначення делегітимації АТ як проходження юридичних процедур, спрямованих на виведення з господарського обігу акцій, емітованих товариством, припинення господарської правосуб'єктності АТ і його існування як суб'єкта господарського права.

У *підрозділі 6.2 «Припинення господарської правосуб'єктності акціонерного товариства внаслідок банкрутства»* обґрунтовується, що припинення господарської правосуб'єктності АТ внаслідок банкрутства – це визначена господарським законодавством процедура, застосування якої передбачає послідовне накопичення юридичних фактів, що утворюють юридичний склад, і яка призводить до припинення існування АТ-суб'єкта підприємництва, нездатність відновити платоспроможність якого та задовольнити вимоги кредиторів була визнана господарським судом.

Аргументовано, що припинення господарської правосуб'єктності АТ внаслідок банкрутства відбувається у формі ліквідації.

Обґрунтовано визнання ліквідації АТ внаслідок банкрутства як окремого виду ліквідації, якому притаманні такі особливості як: спеціальне правове регулювання; можливість ініціювання ліквідації як в добровільному так і в примусовому порядку; ліквідація відбувається у рамках провадження у справі про банкрутство із застосуванням особливих процедур; публічний характер провадження у справі про банкрутство; особливий суб'єктний склад ліквідаційної процедури; застосування спеціальних способів захисту значної кількості протилежних за змістом інтересів учасників господарських відносин та ін.

Запропоновано подальший розвиток правового регулювання припинення господарської правосуб'єктності АТ внаслідок банкрутства здійснювати у напрямі скорочення строків урегулювання заборгованості (у т.ч. за рахунок зменшення кількості оскаржень); забезпечення прозорості ліквідаційної процедури через розміщення на веб-сайті АТ інформації, яка підлягає оприлюдненню при розгляді справи про банкрутство; здешевлення процедури банкрутства; забезпечення балансу інтересів як боржників, так і кредиторів, у т.ч. через емісію акцій та облігацій для переведення зобов'язань АТ у цінні папери; передачі функцій контролю за діями ліквідатора саморегульвній організації; підвищення ефективності процедур банкрутства; забезпечення продажу майна за найвищою ціною; зниження корупційної складової через запровадження у діяльності АТ корпоративної системи комплаєнсу.

ВИСНОВКИ

У дисертації наведено теоретичне узагальнення і запропоновано вирішення важливої наукової проблеми шляхом розроблення цілісної, науково обґрунтованої концепції господарської правосуб'єктності АТ, поглиблення наукових знань про її сутність, структуру, особливості реалізації, механізми виникнення та припинення. Для розв'язання наукової проблеми через призму науки господарського права сформульовано такі основні теоретичні висновки і пропозиції:

1. Уточнено тенденції формування в Україні господарської правосуб'єктності АТ в останні роки, а саме: трансформація форм участі АТ у сфері господарювання; зміна підстав та характеру реалізації господарської правосуб'єктності АТ; поява АТ з незвичною структурою та організацією управління, що вимагає вирішення питання про те, хто і на яких підставах може реалізовувати господарську правосуб'єктність таких організацій.

2. Запропоновано визначення поняття господарської правосуб'єктності АТ як передбаченої нормами права здатності АТ бути учасниками господарських відносин, а саме, брати участь у правовідносинах, що виникають у сфері господарювання, шляхом реалізації господарської компетенції та набутих суб'єктивних господарських прав і юридичних обов'язків.

Додатково аргументовано структурування господарської правосуб'єктності АТ, яка включає в якості її елементів господарську компетенцію і господарську правоздатність.

3. Конкретизовано елементи юридичного складу, що є підставою виникнення господарської правосуб'єктності при заснуванні АТ.

Обґрунтовано, що господарська правосуб'єктність при створенні АТ шляхом його заснування виникає після реєстрації НКЦПФР звіту про результати приватного розміщення акцій та видачі свідоцтва про реєстрацію випуску акцій.

4. Уточнено визначення поняття легітимації АТ як проходження юридичних процедур, спрямованих на поетапне підтвердження законності входження АТ до сфери господарювання, набуття ним господарської правосуб'єктності, необхідної для законного здійснення господарської діяльності, і введення до господарського обігу акцій, емітованих товариством.

Конкретизовано загальні умови легітимації, обов'язкові для будь-якого АТ та особливі умови легітимації, встановлені для АТ, які здійснюють певні види господарської діяльності.

5. Запропоновано визначення поняття формування статутного капіталу АТ як внесення матеріальних та нематеріальних внесків до складу майна АТ шляхом оплати першими власниками акцій, які розміщуються при заснуванні АТ або при збільшенні його статутного капіталу.

6. Обґрунтовано, що відносини, які виникають між засновниками до державної реєстрації АТ з приводу виникнення, зміни, реалізації або

припинення прав, що засвідчуються акціями створюваного товариства, є корпоративними.

Обґрунтовано визнання засновниками АТ лише тих суб'єктів, які на підставі юридичних норм можуть бути учасниками правовідносин по заснуванню АТ – носіями засновницьких прав і формалізували своє засновницьке волевиявлення.

7. Доопрацьовано положення щодо господарсько-правової природи корпоративних відносин між акціонерами та АТ.

8. Обґрунтовано можливі наслідки конфлікту інтересів акціонерів та АТ з урахуванням впливу таких наслідків на господарську правосуб'єктність товариства.

Аргументовано, що в основу подолання суперечностей, які призводять до конфлікту інтересів і впливають на господарську правосуб'єктність АТ, має бути покладено принцип: держава в особі уповноважених органів повинна прагнути того, щоб дотримання інтересів учасників корпоративних відносин, а також загальногосподарського інтересу було вигідним кожному носію інтересу – і акціонерам, як власникам корпоративних прав, і АТ, і його посадовим особам.

Запропоновано основні правові засоби забезпечення впровадження та реалізації принципу подолання суперечностей, які призводять до конфлікту інтересів і впливають на господарську правосуб'єктність АТ.

9. Запропоновано визначення поняття форми реалізації господарської компетенції АТ як зовнішнього прояву діяльності АТ зі здійснення господарських прав і виконанню господарських обов'язків, визначених законодавством та статутом товариства.

10. Уточнено визначення поняття органу АТ як організаційно відокремленої та структурно оформленої частини АТ, яка формується у визначеному законом і статутом товариства порядку із фізичних осіб, наділена повноваженнями, необхідними для реалізації господарської компетенції АТ, і через яку формується та/або реалізується воля АТ як суб'єкта господарського права.

Запропоновано порядок передачі повноважень виконавчого органу АТ іншій господарській організації (управляючій компанії).

Доопрацьовано положення щодо системи органів АТ шляхом відмови від формування в АТ ревізійної комісії (ревізора), і віднесення перевірки фінансово-господарської діяльності АТ до компетенції утвореного наглядовою радою комітету з питань аудиту.

Обґрунтовано відмову від визнання органами АТ так званих «допоміжних органів» (лічильної комісії, президії загальних зборів, секретаріату наглядової ради тощо), які не беруть участі у реалізації господарської компетенції АТ, а лише виконують функції по технічному забезпеченню роботи органів АТ: збір бюлетенів під час голосування, підготовку приміщень для проведення засідань відповідного органу тощо.

11. Удосконалено положення щодо органів АТ, які здійснюють функції по реалізації господарських прав і виконанню господарських обов'язків товариства, шляхом: заборони таким органам вступати у господарські відносини в якості самостійних учасників таких відносин; віднесення до суб'єктів, які виконують функції органів АТ, учасників загальних зборів АТ, а також посадових осіб товариства; визнання осіб, які виконують функції органів АТ, суб'єктами відносин з реалізації господарських прав та обов'язків товариства.

Обґрунтовано визнання правовідносин, що виникають у процесі корпоративного управління між АТ і суб'єктами, які виконують функції його органів, корпоративними, а також розширення переліку встановлених ГК України учасників відносин у сфері господарювання через доповнення його посадовими особами органів господарської організації.

12. Уточнено визначення поняття актів органів АТ як форми реалізації господарської компетенції АТ шляхом прийняття уповноваженими органами товариства рішень, затвердження внутрішніх документів, вчинення дій, які мають офіційний характер, документально оформлені, виражають волю АТ щодо здійснення господарських прав і виконання господарських обов'язків, визначених законодавством і статутом товариства.

Уточнено основні ознаки актів органів АТ.

Обґрунтовано, що суб'єкти, які набули статусу посадової особи і виконують функції органу АТ, здійснюють свої повноваження у сфері управлінської діяльності в межах корпоративних, а не трудових правовідносин.

13. Обґрунтовано, що вибір конкретної форми реалізації господарської правосуб'єктності АТ у сфері організаційно-господарських відносин, як правило, визначається вимогами імперативних норм господарського законодавства та характером організаційно-господарського зобов'язання, стороною якого є товариство.

Уточнено особливості реалізації господарської правосуб'єктності АТ у сфері організаційно-господарських відносин із зазначенням, що: 1) в організаційно-господарських відносинах, учасником яких має бути одночасно суб'єкт господарювання і суб'єкт організаційно-господарських повноважень, АТ може реалізовувати господарську правосуб'єктність, маючи статус суб'єкта господарювання або суб'єкта організаційно-господарських повноважень; 2) при реалізації господарської правосуб'єктності як суб'єкт господарювання АТ не зазнає владного впливу суб'єкта організаційно-господарських повноважень, а права та обов'язки товариства і суб'єкта організаційно-господарських повноважень не протиставляються, а кореспондуються.

14. Запропоновано удосконалення положень щодо реалізації господарської правосуб'єктності АТ у сфері господарсько-виробничих відносин з використанням господарських договорів шляхом встановлення для АТ обов'язку оприлюднювати на власному веб-сайті інформацію про кожен значний правочин, вчинений на підставі рішення про попереднє надання згоди на вчинення значних правочинів.

15. Уточнено, що реалізація господарської правосуб'єктності АТ у сфері внутрішньогосподарських відносин здійснюється через самостійне визначення товариством своєї організаційної структури, створення структурних підрозділів, наділення їх господарською компетенцією для виконання покладених на них функцій, забезпечення взаємодії АТ з утвореними підрозділами, а також між самими підрозділами товариства.

Конкретизовано ознаки структурного підрозділу АТ.

16. Запропоновано визначення поняття делегітимації АТ як проходження юридичних процедур, спрямованих на виведення з господарського обігу акцій, емітованих товариством, припинення господарської правосуб'єктності АТ і його існування як суб'єкта господарського права.

Запропоновано визначення припинення господарської правосуб'єктності АТ шляхом реорганізації як процедури, змістом якої є юридичний склад, що охоплює послідовні юридичні факти, і має наслідком припинення існування АТ як суб'єкта господарського права і передачі у порядку правонаступництва всього майна, прав та обов'язків товариства іншим підприємницьким товариствам – правонаступникам.

Уточнено ознаки реорганізації АТ.

17. Удосконалено положення щодо припинення господарської правосуб'єктності АТ внаслідок банкрутства шляхом конкретизації напрямів подальшого розвитку його правового регулювання.

За результатами дослідження на основі теоретичних положень дисертації розроблено пропозиції щодо внесення змін та доповнень до Господарського кодексу України та Закону України «Про акціонерні товариства».

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ АВТОРОМ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Наукові праці, в яких опубліковані основні наукові результати дисертації

1. Гарагонич О. В. Господарська правосуб'єктність акціонерних товариств: проблеми теорії і практики : монографія. Київ : НАН України, Ін-т економіко-правових досліджень, 2019. 406 с.

2. Гарагонич О. В. Перспективи ринку цінних паперів у контексті реформування податкового законодавства. *Порівняльно-аналітичне право*. 2013. № 2. С. 182-185.

3. Гарагонич О. В. Поняття та принципи корпоративного управління. *Порівняльно-аналітичне право*. 2013. № 3-2. С. 158-160.

4. Гарагонич О. В. Актуальні питання адаптації корпоративного законодавства України до права ЄС. *Visegrad Journal on Human Rights*. 2014. № 1. С. 36-42.

5. Гарагонич О. В. Економічна безпека корпоративних підприємств: правовий аналіз актуальних проблем. *Порівняльно-аналітичне право*. 2014. № 1. С. 104-105.

6. Гарагонич О. В. Господарська правосуб'єктність корпоративного фонду. *Порівняльно-аналітичне право*. 2014. № 4. С. 82-86.

7. Гарагонич О. В. Форми реалізації господарської компетенції акціонерних товариств. *Visegrad Journal on Human Rights*. 2016. № 4. Ч. 2. С. 70-76.

8. Гарагонич О. В. Господарська правосуб'єктність акціонерних товариств: правова сутність та структура. *Порівняльно-аналітичне право*. 2014. № 5. С. 130-135.

9. Гарагонич О. В. Загальні та особливі умови легітимації акціонерних товариств. *Порівняльно-аналітичне право*. 2014. № 7. С. 70-74.

10. Гарагонич О. В. Юридичний склад, що є підставою виникнення господарської правосуб'єктності при заснуванні акціонерних товариств. *Вісник Академії адвокатури України*. 2015. № 1 (32). С. 21-35.

11. Гарагонич О. В. Формування статутного капіталу акціонерних товариств. *Вісник Академії адвокатури України*. 2015. № 3 (34). С. 30-38.

12. Гарагонич О. В. Поняття та ознаки господарської компетенції. *Порівняльно-аналітичне право*. 2016. № 3. С. 93-96.

13. Гарагонич О. В. Поняття та ознаки органів акціонерного товариства. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Право»*. 2016. Вип. 41. Т. 1. С. 148-153.

14. Гарагонич О. В. Реалізація господарської компетенції акціонерних товариств через систему уповноважених органів. *Порівняльно-аналітичне право*. 2016. № 5. С. 127-131.

15. Гарагонич О. В. Корпоративна природа правовідносин між акціонерним товариством і суб'єктами, які виконують функції його органів. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Право»*. 2017. Вип. 42. С. 109-114.

16. Гарагонич О. В. Реалізація господарської правосуб'єктності акціонерних товариств у сфері організаційно-господарських відносин. *Visegrad Journal on Human Rights*. 2017. № 2. Ч. 2. С. 39-47.

17. Гарагонич О. В. Реалізація господарської правосуб'єктності акціонерних товариств у сфері виробничо-господарських відносин. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Право»*. 2017. Вип. 45. Т. 1. С. 116-122.

18. Гарагонич О. В. Припинення господарської правосуб'єктності акціонерних товариств шляхом ліквідації. *Економіка та право*. 2017. № 3 (48). С. 38-47.

19. Гарагонич О. В. Припинення господарської правосуб'єктності акціонерних товариств шляхом реорганізації. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Право»*. 2017. Вип. 47. Т. 2. С. 25-32.

20. Гарагонич О. В. Реалізація господарської правосуб'єктності акціонерних товариств у сфері внутрішньогосподарських відносин. *Visegrad Journal on Human Rights*. 2017. № 3. С. 58-68.

21. Гарагонич О. В. Припинення господарської правосуб'єктності акціонерного товариства внаслідок банкрутства. *Економіка та право*. 2019. № 3 (54). С. 24-33.

22. Гарагонич О. В. Правові проблеми емісії акцій. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Право»*. 2007. Вип. 8. С. 262-266.

23. Гарагонич О. В. Правовий статус акціонерних товариств: проблеми правового регулювання. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Право»*. 2009. Вип. 12. С. 301-305.

24. Гарагонич О. В. Правові проблеми придбання акцій емітента, державну реєстрацію якого скасовано. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Право»*. 2010. Вип. 13. С. 291-295.

25. Гарагонич О. В. Скликання позачергових загальних зборів акціонерного товариства з ініціативи акціонерів. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Право»*. 2012. Вип. 19. Т. 2. С. 171-176.

26. Гарагонич О. В. Правовий статус голови виконавчого органу господарського товариства. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Право»*. 2013. Вип. 21. Ч. II. Т. 3. С. 19-22.

27. Гарагонич О. В. Поняття та предмет корпоративного права. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Право»*. 2013. Вип. 22. Ч. II. Т. 2. С. 24-28.

28. Гарагонич О. В. Етапи рейдерського захоплення акціонерних товариств. *Вісник Академії адвокатури України*. 2013. Число 3 (28). С. 23-33.

29. Гарагонич О. В. Актуальні правові питання функціонування ринку спільного інвестування в Україні. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Право»*. 2014. Вип. 24. Т. 2. С. 123-127.

30. Гарагонич О. В. Актуальні питання використання інститутів спільного інвестування в сфері господарювання. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2014. № 4. С. 109-115. URL: http://www.lsej.org.ua/4_2014/28.pdf (дата звернення 20.01.2015).

31. Гарагонич О. В. Історико-правові передумови формування господарської правосуб'єктності акціонерних товариств. *Підприємництво, господарство і право*. 2014. № 11. С. 48-54.

32. Гарагонич О. В. Особливості господарської правосуб'єктності акціонерних товариств у сфері спільного інвестування. *Вісник господарського судочинства*. 2014. № 5. С. 40-48.

33. Гарагонич О. В. Поняття та елементи господарської правосуб'єктності акціонерних товариств. *Підприємництво, господарство і право*. 2015. № 3. С. 47-53.

34. Гарагонич О. В. Актуальні питання захисту прав інвесторів акціонерних товариств. *Часопис Академії адвокатури України*. 2015. № 1(26). С. 80-81 URL: <http://e-pub.aau.edu.ua/> (дата звернення 20.01.2016).

35. Гарагонич О. В. Легітимація акціонерних товариств. *Адвокат*. 2015. № 1. С. 29-34.

36. Гарагонич О. В. Збільшення статутного капіталу акціонерних товариств. *Підприємництво, господарство і право*. 2015. № 8. С. 26-32.

37. Гарагонич О. В. Конфлікт інтересів акціонерів і акціонерного товариства. *Часопис цивільного і кримінального судочинства*. 2016. № 2 (29). С. 121-135.

38. Гарагонич О. В. Характер відносин між засновниками акціонерного товариства до його державної реєстрації. *Підприємництво, господарство і право*. 2015. № 12. С. 3-8.

39. Гарагонич О. В. Правова природа корпоративних відносин між акціонерами та акціонерним товариством. *Часопис цивільного і кримінального судочинства*. 2016. № 3 (30). С. 130-141.

Праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації

40. Гарагонич О. В. Правові проблеми виведення із господарського обороту «технічних акцій». *Економико-правовые исследования в XXI веке: практика применения Хозяйственного кодекса Украины и направления развития правового регулирования хозяйственных отношений (к 7-й годовщине принятия Хозяйственного кодекса Украины)*: матеріали IV Междунар. науч.-практ. конф. (Донецк, 23-30 марта 2010 г.). Донецк : Ноулідж, 2010. С. 76-79. (Форма участі – заочна).

41. Гарагонич О. В. Правові проблеми функціонування ринку цінних паперів в сучасних умовах. *Правові проблеми взаємодії держави і бізнесу: матеріали III Всеукр. наук.-практ. Інтернет-конф. (Луганськ, 26-30 листопада 2012 р.) / за заг. ред. О. В. Шаповалової*. Луганськ : Вид-во СНУ ім. В. Даля. 2012. С. 79-88. (Форма участі – заочна).

42. Гарагонич О. В. Загальні збори у системі корпоративного управління акціонерного товариства. *Економико-правовые исследования в XXI веке: общие проблемы хозяйственного права на современном этапе развития общества: материалы X Междунар. науч.-практ. интернет-конф. (Донецк, 21-30 сентября 2012 г.)*. Донецк : Ноулідж, 2013. С. 59-71. (Форма участі – заочна).

43. Гарагонич О. В. Актуальні правові проблеми забезпечення безпеки в корпоративному секторі. *Гармонізація правових засад підприємництва: матеріали IV Міжнар. наук.-практ. інтернет-конф. (Луганськ, 24-28 березня 2014 р.)*. URL: <http://hozpravo.snu.edu.ua/s1/garagonich.doc> (дата звернення 20.01.2015). (Форма участі – заочна).

44. Гарагонич О. Захист прав акціонерів в Україні. *Актуальні питання державотворення в Україні: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (Київ,*

22 травня 2015 р.) / редкол.: д.ю.н. І. С. Гриценко (голова), к.ю.н. І.С. Сахарук (відп. ред.) та ін. Київ : Принт-Сервіс, 2015. С. 261-263. (Форма участі – очна).

45. Гарагонич О. В. Конфлікт інтересів у сфері корпоративних відносин. *Конституційно-правове будівництво на зламі епох: пошуки оптимальних моделей*: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (Ужгород, 22-23 квітня 2016 р.). Ужгород : УжНУ, 2016. С. 143-147. (Форма участі – заочна).

46. Гарагонич О. В. Проблеми ліквідації акціонерного товариства внаслідок банкрутства. *Актуальні проблеми господарського права і господарського процесу*: матеріали круглого столу (Київ, 9 листопада 2018 р.). Київ : Ліра-К, 2018. С. 207-210. (Форма участі – очна).

47. Гарагонич О. В. Правова природа корпоративних відносин. *Предмет правового регулювання галузей вітчизняного права*: матеріали міжнародної науково-практичної конференції (Київ, 15-16 березня 2019 р.) / ред. кол. І. С. Гриценко, Р. С. Мельник та ін. Київ : Гельветика, 2019. С. 46-50. (Форма участі – заочна).

48. Гарагонич О. В. Передача повноважень виконавчого органу акціонерного товариства іншій господарській організації. *Верховенство права та правова держава*: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (Ужгород, 20-21 вересня 2019 р.). Ужгород : УжНУ, 2019. С. 57-60. (Форма участі – заочна).

Опубліковані праці, які додатково відображають наукові результати дисертації

49. Корпоративне право : навч. посіб. / за заг. ред. О. В. Гарагонича, С. М. Грудницької, Л. М. Дорошенко. 2-е вид., випр. і доп. Київ : АртЕк, 2018. 400 с. (*Особистий внесок: досліджено правову природу корпоративних відносин, правовий статус АТ, особливості реалізації господарської правосуб'єктності АТ через систему органів товариства*).

50. Корпоративне право: навч. посіб. / за заг. ред. О. В. Гарагонича, С. М. Грудницької. Київ : Слово, 2014. 344 с. (*Особистий внесок: досліджено правову природу корпоративних відносин, правовий статус АТ, особливості реалізації господарської правосуб'єктності АТ через систему органів товариства*).

51. Гарагонич О. В. Глава 9 «Господарські товариства» (ст. 79-86). Глава 18 «Корпоративні права». (ст. 167-172). *Господарський кодекс України. Науково-практичний коментар* / за заг. ред. Д. М. Притики, І. В. Булгакової. Київ : Юрисконсульт, Юстініан. 2010. С. 221-244; С. 438-452.

52. Гарагонич А. В., Бисага Ю.М. Глава 1. Общие положения (ст. 1-7) *Хозяйственный кодекс Украины: Научно-практический комментарий* / под общ. ред. А. Г. Бобковой. Харьков : Изд-во ФЛ-П Вапнярчук Н. Н., 2008. С. 13-34. (*Особистий внесок: досліджено правовий режим господарських відносин, засади правового статусу АТ як учасника господарських відносин*).

53. Інститути спільного інвестування. Правове регулювання господарської діяльності із спільного інвестування : монографія / О. В. Гарагонич,

Ю. М. Бисага, О. Ю. Кампі, Д. М. Белов Київ : Гельветика, 2014. 216 с. *(Особистий внесок: досліджено особливості господарської правосуб'єктності АТ у сфері спільного інвестування).*

54. Публічна власність: проблеми теорії і практики : монографія / В. А. Устименко та ін. ; під заг. ред. В. А. Устименка ; Нац. акад. наук України, Ін-т екон.-прав. дослідж. Чернігів : Десна Поліграф, 2014. 308 с. *(Особистий внесок: досліджено правовий статус суб'єктів господарювання, які здійснюють господарську діяльність на основі публічної власності).*

55. Гарагонич О. В. Рейдерське захоплення акціонерних товариств: поняття та етапи. *Часопис цивільного і кримінального судочинства*. 2013. № 6 (15). С. 68-80.

56. Гарагонич О. В. Правові аспекти анулювання викуплених акціонерним товариством акцій. *Часопис цивільного і кримінального судочинства*. 2014. № 5. С. 59-66.

АНОТАЦІЯ

Гарагонич О. В. Господарська правосуб'єктність акціонерних товариств. *Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.*

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора юридичних наук за спеціальністю 12.00.04 – господарське право, господарсько-процесуальне право. Державна установа «Інститут економіко-правових досліджень імені В. К. Макутова Національної академії наук України» НАН України, Київ, 2020.

У дисертації досліджено історико-правові передумови формування господарської правосуб'єктності акціонерних товариств, з'ясовано її сутність та структуру. Проаналізовано та доопрацьовано правовий механізм виникнення такої правосуб'єктності.

З'ясовано характер та уточнено правову природу відносин між акціонерним товариством та його акціонерами (засновниками). Визначено поняття, форми та порядок реалізації господарської компетенції акціонерних товариств. Удосконалено положення щодо органів акціонерного товариства, які здійснюють функції по реалізації його господарських прав і виконанню господарських обов'язків.

Проаналізовано реалізацію господарської правосуб'єктності акціонерними товариствами у системі господарських відносин. Запропоновано удосконалення положень щодо реалізації господарської правосуб'єктності акціонерних товариств у сферах організаційно-господарських, господарсько-виробничих та господарсько-виробничих відносин.

Проаналізовано та доопрацьовано правовий механізм припинення господарської правосуб'єктності акціонерних товариств.

Запропоновані пріоритетні напрями удосконалення чинного законодавства України про акціонерні товариства.

Ключові слова: господарська правосуб'єктність, акціонерне товариство, акціонер, господарська компетенція, господарська правоздатність, акції,

статутний капітал, легітимація, орган товариства, рейдерство, конфлікт інтересів, ліквідація, реорганізація, банкрутство, делегітимація.

АННОТАЦІЯ

Гарагонич А. В. Хозяйственная правосубъектность акционерных обществ. Квалификационный научный труд на правах рукописи.

Диссертация на соискание ученой степени доктора юридических наук по специальности 12.00.04 - хозяйственное право, хозяйственно-процессуальное право. Государственное учреждение «Институт экономико-правовых исследований имени В. К. Макутова Национальной академии наук Украины» НАН Украины, Киев, 2020.

Диссертация посвящена обоснованию новых теоретико-прикладных положений и разработке на их базе концептуальных основ совершенствования хозяйственной правосубъектности акционерных обществ.

В диссертации исследованы историко-правовые предпосылки формирования хозяйственной правосубъектности акционерных обществ и обобщены тенденции такого формирования в последние годы. Исследована хозяйственная правосубъектность акционерных обществ, выяснена её сущность, особенности содержательного и структурного характера.

Проанализирован и доработан правовой механизм возникновения хозяйственной правосубъектности акционерных обществ. Конкретизированы элементы юридического состава, являющегося основанием возникновения хозяйственной правосубъектности при создании акционерных обществ. Уточнен момент возникновения хозяйственной правосубъектности акционерного общества. Предложено определение понятия легитимации акционерных обществ. Конкретизированы общие и особенные условия легитимации акционерных обществ.

Выяснен характер отношений между учредителями до государственной регистрации акционерных обществ, а также отношений между учредителями (акционерами) и акционерным обществом после его государственной регистрации. Уточнена правовая природа таких отношений. Обоснованы возможные последствия конфликта интересов акционеров и акционерного общества с учётом влияния таких последствий на хозяйственную правосубъектность общества. Аргументировано, что в основу преодоления противоречий, которые приводят к конфликту интересов в акционерных обществах, должен быть положен основополагающий принцип: государство в лице уполномоченных органов должна стремиться к тому, чтобы соблюдение интересов участников корпоративных отношений, а также общехозяйственного интереса было выгодным каждому носителю интереса. Предложены основные правовые средства обеспечения внедрения и реализации основополагающего принципа преодоления противоречий с участием акционерных обществ.

Определено понятие, формы и порядок реализации хозяйственной компетенции акционерных обществ. Осуществлена классификация форм

реализации хозяйственной компетенции акционерных обществ. Усовершенствованы и доработаны положения относительно органов акционерного общества, осуществляющих функции по реализации хозяйственных прав и выполнению хозяйственных обязанностей общества. Уточнено определение понятия и основные признаки актов органов акционерных обществ. Обосновано, что субъекты, получившие статус должностного лица и выполняющие функции органа акционерного общества, осуществляют свои полномочия в сфере управленческой деятельности в рамках корпоративных, а не трудовых правоотношений.

Проанализирована реализация хозяйственной правосубъектности акционерными обществами в системе хозяйственных отношений. Уточнены положения по реализации хозяйственной правосубъектности акционерных обществ в сфере организационно-хозяйственных отношений. Предложено усовершенствование положений по реализации хозяйственной правосубъектности акционерных обществ в сфере хозяйственно-производственных отношений с использованием хозяйственных договоров путем установления для акционерного общества обязанности обнародовать на своем сайте информации о каждой значительной сделке, совершенной на основании решения о предварительном предоставлении согласия на совершение значительных сделок. Уточнено, что реализация хозяйственной правосубъектности акционерных обществ в сфере внутривладельческих отношений осуществляется путем самостоятельного определения обществом своей организационной структуры, создания структурных подразделений, наделения их хозяйственной компетенцией для выполнения возложенных на них функций, обеспечения взаимодействия с образованными подразделениями, а также между самими подразделениями акционерного общества. Конкретизированы признаки структурного подразделения акционерного общества.

Проанализирован и доработан правовой механизм прекращения хозяйственной правосубъектности акционерных обществ. Предложено определение понятий делегитимации акционерного общества, прекращения хозяйственной правосубъектности акционерного общества путем реорганизации. Уточнены признаки реорганизации акционерных обществ. Усовершенствованы положения о прекращении хозяйственной правосубъектности акционерных обществ вследствие банкротства путем конкретизации направлений дальнейшего развития его правового регулирования.

Предложены приоритетные направления совершенствования действующего законодательства Украины об акционерных обществах.

Ключевые слова: хозяйственная правосубъектность, акционерное общество, акционер, хозяйственная компетенция, хозяйственная правоспособность, хозяйственные отношения, акции, уставный капитал, легитимация, орган общества, рейдерство, конфликт интересов, ликвидация, реорганизация, банкротство, делегитимация.

ANNOTATION

Harahonych O. V. Economic legal personality of joint stock companies. *Qualifying scientific work on the rights of the manuscript.*

Thesis for a degree of the Doctor of Law by speciality 12.00.04 – economic law, economic procedural law. – State organization “V. Mamutov Institute of Economic and Legal Research of the National Academy of Sciences of Ukraine”, of the NAS of Ukraine, Kyiv, 2020.

The thesis researches the historical and legal preconditions of forming economic legal personality of joint-stock companies, reveals its essence and structure. The legal mechanism for the emergence of legal personality has been analyzed and refined.

The essence and legal nature of relations between a joint stock company and its shareholders (founders) have been clarified. The concept, forms and procedure for implementing the economic competence of joint stock companies have been defined. The provisions concerning the bodies of the joint-stock company which perform the functions of exercising its economic rights and fulfilling its economic obligations have been perfected.

The implementation of economic legal personality by joint stock companies in the system of economic relations has been analyzed. The improvement of provisions on realization of economic legal personality of joint-stock companies in the spheres of organizational-economic, economic-production and intracompany relations has been suggested.

The legal mechanism for terminating economic legal personality of joint stock companies has been analyzed and refined.

The priority directions for improving the current legislation of Ukraine on joint-stock companies have been offered.

Key words: economic legal personality, joint stock company, shareholder, economic competence, economic legal capacity, economic relations, shares, authorized capital, legitimization, company body, raidership, conflict of interest, liquidation, reorganization, bankruptcy, delegitimization.

Наклад 100. Папір офсетний. Ум.-др. арк. 1,9.
Підписано до друку 19.06.2020. Замовлення 133.

Надруковано в «МП Леся».
Свідоцтво про внесення до Державного реєстру
суб'єктів видавничої справи серія ДК № 892 від 08.04.2002.

«МП Леся»
03148, Київ, а/с 115.
Тел./факс: (066) 60-50-199, (098) 455-41-17
E-mail: lesya3000@ukr.net